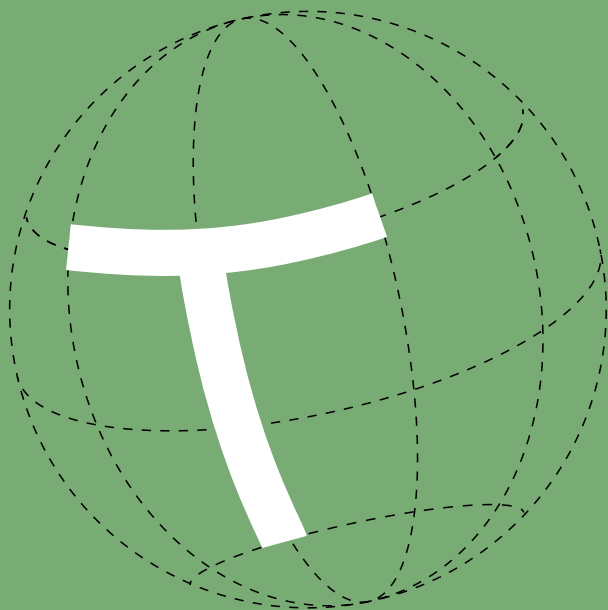

GATAZKA EGOERAN DAUDEN LURRALDEAK **5**
BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN
GATAZKA EGOERAN DAUDEN
LURRALDEETAKO IKASKETAK

Jokin Alberdi Bidaguren

Material hau *Gatazka egoeran dauden lurraldeak. Bizi-alternatibak eraikitzeko gakoak* izandako argitalpen digitaletik aterata da, Gernika Sarea bildumakoa.

© Jokin Alberdi, Isabel Casimiro, Teresa Cunha, Alfonso Dubois, Gonzalo Fernández, Yolanda Jubeto, Mertxe Larrañaga, María Oianguren eta Luísa de Pinho Valle, 2019

© Bakearen Aldeko Ikerketarako Elkartea Gernika Gogoratuz, 2019
Artekalea, 1-1.º • 48300 Gernika-Lumo
Tel.: 946 25 35 58
Posta elektronikoa: info@gernikagogoratuz.org
<http://www.gernikagogoratuz.org>

5

BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN GATAZKA EGOERAN DAUDEN LURRALDEETAKO IKASKETAK

Jokin Alberdi Bidaguren

Jokin Alberdi Bidaguren Zientzia Politikoetan doktorea da Euskal Herriko Unibertsitatean (UPV/EHU), eta Konstituzio Zuzenbideko eta Europar Batasuneko Zuzenbideko irakaslea da unibertsitate berean. «Gatazka egoeran dauden lurraldeak» nazioarteko ikerketa-proiektuko arduraduna eta Gernika Gogoratzuz elkarteko presidentea da. AIPAZeko (Bakearen Ikerketarako Espainiako Elkarte) eta Hegoa Institutuko (UPV/EHU) Tokiko Giza Garapenari eta Giza Segurtasunari buruzko Ikerketa Taldeko kidea da. Horrez gain, Madrilgo Unibertsitate Autonomoko Afrikar Ikasketen Taldean (GEA/UAM) parte hartzen du. Hainbat lan argitaratu ditu, eta zenbait masterretan eta formakuntzatan parte hartzen du. Horietan guztietan gai hauek lantzen ditu: ekonomia politikoa, demokrazia, giza eskubideak, bakearen eraikuntza, migrazio-politikak, nazioarteko lankidetzeta eta garapena, eta afrikar gaiak.

Kapitalismo globalak, botere korporatiboak eta plan desarrollistek sortutako arazo eta erronkei aurre egiteko, lurralde zehatzetan aldaketarako ekintza eta gaitasun politikoak sustatzeko gakoak proposatzen dira kapitulu honetan. Botere-modu hegemonikoez gain, lurraldeetan garapen-eredu menderatzaileari aurre egiten dieten praktika demokratiko asko daude.

Datozen orrialdeetan azterketarako gakoak landuko dira, Merkatuaren logikaren aurka, bizitza-alternatibak eraikitzeke subjektu politiko indibidualak eta kolektiboak indartzen ari diren praktika demokratikoetatik ikasteko. Interesgarria da aztertzea beldurrari eta agintean dauden eliteek ezarritako mandatuei aurka eginez publikoki jakitera eta arrazoitzera ausartzen diren gizataldeak (Garces, 2019). Ez da ahaztu behar landuko dugun maila horretaz gain (tokikoa edo komunitarioa), oso garrantzitsuak direla beste gobernantza-maila batzuetan hartzen diren erabakiak eta sortzen diren botere-harremanak, goragokoetan (estatu, nazioz gaindikoa, mundua, korporazioa...) zein behegokoetan (familia, etxea, klana...).

Lehenengo atalean ikuspegi kritiko batetik berrikusiko dira botere-harremanekin eta lurraldearekin lotura duten kontuan hartu beharreko hainbat elementu. Nazioartean eta estatu-mailan dauden demokraziari, parte-hartzeari eta gobernantzari buruzko eztabaidak alde batera utzi gabe, tokian tokiko parte-hartzea eta ahalduntzea, gaitasun politiko kolektiboak, baztertutako gizataldeen parte-hartzea eta lurraldeko hainbat eragilek harremanak izateko dituzten modu berriak kontuan hartzearen garrantzia azpimarratuko da atal hauetan.

Bigarren atalean, ekonomia politikoaren eta bakearen eraikuntzaren lurralde-azterketarako esparru aipagarrienen analisi kritiko laburra egin ondoren, sistema politiko-ekonomiko kapitalista-desarrollistaren baitako botere-ezberdintasunak zalantzan jartzen dituzten subjektu politikoaren ikasketetatik abiatzeko proposamena

egiten da, hurbilketa metodologiko irekiagoak eraikitzeko, horiek lagungarri izan daitezten tokiko prozesu kolektiboak eta justizia, elkarbizitza eta ongizate kolektiboan oinarritutako kontaketa berririk bultzatzeko.

BOTERE POLITIKOA ETA LURRALDEA: XXI. MENDEKO DEMOKRAZIA, PARTAIDETZA ETA GOBERNANTZAREN BERRIKUSTE KRITIKOA

XX. mendetik XXI. mendera igarotzeko aldi honetan, nola maila mikroan hala maila makroan asko aldatu dira harreman politikoak eta Estatuak, demokrazia eta parte-hartzea ulertzeko moduak.

■ Demokrazia, parte-hartzea eta gai publikoen gaineko interesa ikuspegi makro batetik abiatuta

Ikuspegi makro batetik demokrazia, parte-hartzea eta gai publikoen gaineko interesa atzera egiten ari direla esan dezakegu globalizazio neoliberalaren kontrarreforma ekonomiko, juridiko eta politikoaren garai honetan. Estatuaren pribatizazioa, barne-merkatuen desarautzea, kapital transnazionalari ateak irekitzea eta murrizketa sozialak bultzatu dituzten politikekin lau hamarkada igarota ere, demokraziak kapitalismorik gabe izaterik ez duelako usteak zabaldua darrai eliteetan eta gaur egungo gizarteetan. Harresiaren erorketaren ostean, merkatuaren «esku ikusezinak» gizateria guztiarentzat nahikoa aberastasun sor zezan Estatuaren esku-hartzea errefusatzeko defendatzen zuen «pentsamendu bakarra» alternatiba posible bakarizatzen aurreratu da. Fukuyamak, 90ko hamarkadan, «historiaren amaiera» eta totalitarismoaren aurka demokrazia liberalaren garapena iragarri zituen; azken batean, klabe neoliberallean oinarritutako kapitalismo «demokratikoa» aukera posible bakarra zela baieztatzeaz ekin zioten Ekialdeko blokea desegin ondoren.

Dahlen «poliarkiaren» ideia nagusitu zen. Ideia horren arabera, nahikoa da demokrazia liberal, pluralista eta lehiakorra; gaitasuna duten elite batzuek alternatiba erakargarri eta funtzionalak aurkeztu dezakete hautesleei eta demokraziaren ikuskera normatiboagoak ez dira beharrezkotzat jotzen. Zenbait sektore akademikotatik etorritako demokrazia eta giza eskubideak ulertzeko gailentzen zen ikuspun-

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

tu horri egindako kritika; bakea, justizia eta berdintasuna¹ sustatzeko gaitasunik ez zuela eta agortuta zegoela azpimarratzen zuten eta, horren izenean pertsonak, kulturak, lurraldeak eta bizimoduak suntsitzen ari zirela salatu (Santos, 2014).

Zoritxarrez, nahikoa izan da sistema honen funtzionaltasunaren eta halabeharrezkotasunaren diskurtsoa eta balio neoliberalak diren lehiakortasun, kontsumismo eta indibidualismoarena, politikarekiko apatia eta metaketa kapitalista bermatzeko beharrezkoa den gizarte-sumisioa zabaltzeko. Despolitizazio hau argi geratu zen alderdi politikoen eta sindikalismoaren krisiarekin, eta aktibismo sozial eta politikoaren atzerakadarekin. Horrek erraztu zuen oligarkia liberalek eta korporazio handiek herritarrek «demokratikoki» hautatutako elite politikoak bereganatzea, beren arabera legeak egin eta erabakiak hartzeko.

Aldi berean, botere hegemoniko hauek, merkatuak zabaltzeko grinatsu, merkatu librean oinarritutako akordio eta arau neoliberalak ezarri zituzten. Horien bidez, pobretutako herrialdeak beren ekonomiak besteen menpeko bihurtzera eta atzera ere primario izatera behartzen zituzten. Horrela, herrialde horientzat ezinezkoa zen beren populazioen bizi-baldintzak hobetzeko zerga-sistema eta politika sozialak ezartzea. Nazioarteko finantza-instituzioek, atzerriko inbertsioak errazago ziurtatzeko, neoliberalismo ekonomikoaren eta beren instituzioen hobekuntzaren bidetik jo zezaten gomendatu zieten gobernu horiei, modu horretan beren herrialdeak munduko ekonomian sartuko zirela eta hazkunde ekonomikoa izango zutela argudiatuta.

-
1. Dahlen poliarkiaren kontzeptuan laburbiltzen diren demokrazia prozedimentala, zuzenbide Estatua, gobernuaren eraginkortasuna eta ustelkeriaren aurkako borroka azpimarratzen duten ikuskera horien aurrean, demokraziaren balio hirukoitzaren ideia azpimarratu behar da ikuspuntua gaitasunetan jarrita (Sen, 2009: 77-91; Deneulin; 2009:191-196). Demokrazia ikusteko modu parte-hartzaileagoa izateaz gain, giza duintasunarekin lotuta dagoen balio gisa ulertzen da, eta beraz, bere horretan da desiragarria; testuinguru eta tradizio kultural desberdinetan bizi diren pertsonen parte-hartze gaitasunak ase ditzake. Horrez gain, beste bi dimentsio nabarmentzen dira. Demokraziaren bigarren balio instrumental, boteretik eta erabaki politikoetatik baztertutako taldeen inklusioa azpimarratzen duena eta eskubide ekonomiko eta sozialik gabe berdintasun politikoa ezinezkoa den ideiatik abiatzen dena. Hirugarren balioak demokraziaren dimentsio eraikitzailearekin du zerikusia, gizarte eta gizatalde bakoitzaren lehentasun politikoak ezartzeko oinarri diren balio sistema gisa ulertzen da.

Berdintasun sozioekonomikoa eta Estatu Sozialaren oinarriak ukatzen zituen eredu ekonomiko horri ezin hobeto zegokion, bere burua unibertsaltzat zuen demokrazia bat, pobretutako herrialdeei jarraitu beharreko eredu politiko gisa ezartzen zitzaiena. Hauteskundeak aldizka egitea, eskubide zibil eta politikoak minimoki bermatzea, merkatuek zuzen funtziona dezaten gobernuak esparru arautzaileak eratzeko gaitasuna izatea eta ustelkeriaren eta pobreziaren aurkako agenda izan dira Gerra Hotzaren ondorengo garaian jarraitutako arrakastarik gabeko bideak. Instituzioen eta garapen ekonomikoaren arteko harremanaren ikuspegi ortodoxo hau hainbat sektorek kritikatu dute eta zalantzan jarri dute bere balioa eta unibertsaltasuna.² Makillaje demokratikoak ez du kapitalismoaren izaera totalitariora ezkututzerik lortu, izan ere, bere inbertsio eta irabaziak arriskuan ikusi dituenean aise utzi du alde batera bere aurpegi gizatiarrena, eta populismo ultranazionalistak eta eskuin muturra erabili ditu bere helburuak lortzeko.

XXI. mende honetan alienazioa eta politikarekiko interes eta afekzio-falta hazten ari dira, negozioak aurrera doaz eta giza eskubideak eta demokrazia, berriz, atzera. Faxismoranzko joera orokortzen ari da sozialki eta politikoki (Zizek, 2016), Latinoamerikako prozesu eratzzaileek eta gobernu aurrerakoiek, udaberri arabiarrak eta Europan gertatutako herritar suminduen mugimenduek eragindako zenbait kargugabetze eta demokraziaren sakontzea izan ezik (Pisarello, 2014). Autoritarismo txinatar eta errusiarra beren eragina zabaltzen ari dira Afrikako, Asiako eta Europa ekialdeko herrialdeetan. Demokraziaren atzerakada horren adierazgarri dira Estatu Batuetan Trumpek eta Brasilen Bolsonarok

-
2. 90ko hamarkadan azalpen neoinstituzionalistek gizarte baten instituzioen arteko artikulazio desegokiak garapen ekonomikoa oztopatzen zuela zioten. Garapenaren, demokrazia liberalaren eta gobernu egokiaren arteko harremana bihurtu zen politika neoliberalaren helburu. Hori dela eta, nazioartea buru-belarri murgildu zen estatuko instituzioen administrazio- eta gerentzia-gaitasunen eta gaitasun teknikoen eraikuntzan, merkatuen funtzionamendu egokia bermatzeko. Neoinstituzionalismoari kritika egin dioten sektoreek (Ha-Joon, 2006) eta sektore postkolonialek (López Castellano, 2012) behin eta berriz azpimarratu dute eredu ekonometrikoko eta interpretazio-esparru hauek ez dutela balio izan gertatzen ari ziren aldaketa instituzionalak modu egokian azaltzeko. Ildo beretik nabarmendu dute ez dituztela kontuan hartu azalpen-gako garrantzitsuak, esaterako, neokolonialismoa eta ustelkeria, eta indarkeriaren bidez estatu eta gobernu ahulek jasandako instrumentalizazio politikoa. Instituzio ez formalek birbanatzeko duten gaitasunari arreta gutxi eskaini izana ere aipatu dute sektore kritikoek.

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

irabazi izana, *bexitari* buruzko erreferendumaren ondoren britainiarrek Europar Batasunatik ateratzeko hartutako erabakia, Latinoamerikako gobernu aurrerakoien aurkako jazarpen neoinperialista edo Europar Batasunean hazten ari den ultraeskuina.

Merkatuen globalizazio estrategien eta protekzionismo-modutara itzultzearen arteko zalantzarako *impasse* honetan, elite ekonomikoek arinkeria hartzen dute demokrazia, beharrezkotzat jo gabe, are alde batera utziz kapitalismoa bultzatzeko. Egitura patriarkal, kapitalista eta kolonialak berregituratzen ari dira, zapalkuntza betiketuz eta berau zalantzan jartzen dutenak deuseztatuz. Horren aurrean, «aurpegi gizatiarra» duen kapitalismo «demokratikoa» eta populismo autoritario *trumptarra*, edo hura ordezkutzen saiatzen ari den *alt right-a* zalantzan jarriz alternatibak eraikitzeko borrokatzea baino ez da geratzen.

■ Botere-harremanak eta parte-hartze prozesuak ikuspegi mikro batetik abiatuta

Ikuspegi mikro batetik abiatuta, garrantzitsua da herri- eta komunitate-mailan eta etxeetan gertatzen diren botere-harremanei eta parte-hartze prozesuei eta erabakiak hartzeari arreta eskaintzea. Zoritxarrez, aurretik aipatu dugun herritarren interes faltak eta Merkatuaren eta Estatuaren arteko harremanek kontrolatutako testuinguru neoliberal honetan interes sozialek bizi duten bazterkeriak maila azpies-tataletan gertatzen diren prozesu hauen azterketa eta analisisa zokoratu dute. Botere-harremanen asimetriak eta tokiko, udal-, komunitate- edo familia-mailetan erabakiak hartzeak leku gutxi hartu dute demokrazia- ren eta parte-hartzearen inguruko eztabaidetan. Alabaina, giltzarriak dira pertsonen eta giza taldeen bizitza zehazten duten eguneroko proze- su horiek ulertzeko.

Pentsamendu neoliberaletik abiatuta indartu egin dira kategoría be- rriak, esaterako, kapital soziala, ahalduntze indibiduala eta gobernantza lokala, eta horrek, tokiko garapen-prozesuen dimentsio parte-hartzai- learen instrumentalizazioa areagotu du. Emakumeen ahalduntzea edo parte-hartze komunitarioa ez dira helburutzat hartu ordez neurri gisa planteatu dira, tokiko agintariek edo nazioarteko lankidetzek bultzatu- tako proiektuek sustatuko neurri politikoei emaitza hobek eta eraginko- rragoak lortzeko. Ahalduntzearen ikuskera neoliberalak zokoratu egiten ditu dimentsio kolektiboak eta eskubideak defendatu eta helburu komu- nen aurrean pertsonak elkartzen dituzten ekimen parte-hartzaileak. Ikuspegi hori oso murrizta da, izan ere, autoestimua berreskuratzera eta

norberaren bizitzan soilik eragina duten erabakietan norbanako bakoitzak duen ekiteko gaitasunera mugatzen da.

Parte-hartzea eta ahalduntzea otzandu egin dira, formalki instituzionalizatu dira, eta botere publikoentzat eta elite ekonomikoentzat mehatxu izateari utzi diote. Izan ere, norbere buruarekin aski izatea eta estatuaren zerbitzuekiko mendekotasuna ahalik eta txikiena izatea dute helburutzat. Austeritate politiken garai hauetan, botere publikoei ezin hobeto datorkie ekimenen kostuen zati bat sektorearen gain geratzea. Baztertuta egon izan diren sektoreen ahalduntzea nominala, formala, burokratikoa eta gerentziala izan ohi da, azken finean, baliorik gabeko informazio- eta kontsulta- truke hutsa. Gehienez ere, balio ekonomiko txikia duten emaitzak lortzera bideratutako neurritzat hartutako prozesuak dira, edo benetako boterea dutenek aurretik hartutako erabakiak legitimatzea beste helbururik ez duten praktikak.³

Nahikoa ez den arren, azken urteetan planteamendu hauek zuzentzeko saiakera egon da. Zenbait tokiko autoritate eta nazioarteko lankidetzako eragile, zerbitzuak modu eraginkorrago batean eskaintzeko eta garapen-agendetako (esaterako, Agenda 2030, pobreziaren aurkako borroka-planak...) helburuak betetzeko ahaleginean, harberago agertu dira nahi komunitarioekin. Beste parte-hartze metodo batzuk ahalbidetu dituzte, adibidez, aurrekontu parte-hartzaileak, eta eragile komunitario hauen gaitasun tekniko, administratibo eta gerentzialak indartu dituzte. Alabaina, tokiko garapen eta laguntza komunitarioarako plan hauen atzean, tokiko populazioen biktimizazioa betikotzen duen parte-hartze eta ahalduntze logika ezkututzen da, nazioarteko komunitarietari, gobernuetari eta GKEei salbatzaile rola ematen diena.

Lurraldeetan praktika demokratikoagoak landu eta bizitza-alternatibak planteatuko dituzten subjektu politikoak eraiki nahi badira, ezinbestekoa da ahalduntze kolektiboak eta parte-hartze askatzaileak indartzea, eta horiek helburutzat hartzea. Aurrerapenak egin behar dira kudeaketan eta erabakiak hartzean parte-hartzea ordezkarriagoa, deliberatiboagoa, erlazionalagoa eta zuzenagoa izan dadin. Azken ba-

3. Zoritxarrez, parte-hartzea gastu gutxi izango duen emaitza lortzeko bitarteko gisa ulertzen da instrumentalki, eta ordezkaritza-dimentsioa eta dimentsio arauemailea bigarren mailan gelditzen dira. Ez da komeni herritarrek beren interesak adieraztea, eta are gutxiago, parte-hartzea emantzipazioarako helburua izatea (White, 2011). Sektore boteretsuei ez zaie interesatzen herritarren parte-hartze zuzena erabakiak hartu eta kudeatzeko (Alguacil, 2005), ezta autoritate publikoen eta lidergo komunitarioen arteko adostasuna, kogestioa eta koprodukzioa (Colino eta Pino, 2008).

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

tean, erdigunean jarri behar dira parte-hartzearen izaera demokratiko osoa eta eraldatzailea eta baztertu izan diren sektoreen inklusioa delibrazio espazioetan. Espazio horietan pertsona orok maila egokia eduki behar du funtzionamendu politikoari dagokionez, nahikoa trebetasun izan behar ditu bere eskubideak aldarrikatzeko, eta gaitasuna eduki behar du proposamenak egiteko eta aurrera eramateko.

Herri-hezkuntza, alternatiba feministen sare ugariaren lana eta ikerketa ekintza parte-hartzailea dira parte-hartze demokratiko normatiboago bat lortzeko helburua duten prozesuen inspirazio iturri izan daitezkeen zenbait adierazle. Prozesu horiek egungo instituzio politikoaren instrumentalizazioa errotik jarriko dute zalantzan eta lurraldeetako eragileen artean harreman simetrikoago batzuk lortzea izango dute xede. Kapitulu honen helburua joera metodologiko berriak esploratzea da, botereak dakartzan desberdintasun eta konplexutasunak kontuan hartzen dituztenak, hala nahi duten gizataldeek bizitzak erdigunean jartzen ez dituen eredu menderatzaile horren alternatibak eratu ditzaten.

■ **Demokrazia, parte-hartzea eta gobernantza lurraldeetan**

Lurralde batean gertatzen diren botere harremanak, demokrazia eta parte-hartzea ulertu nahi baditugu, ezin dugu mugatu instituzio formalak nahiz estatuko instituzioak ezagutzera. Helburua gizatalde batek nahi duen etorkizun posiblea definitzen parte hartzeko egon daitezkeen indargune eta ahulguneak zein diren jakitea bada, ez da nahikoa parte hartzeko mekanismo formalen eta kargu publiko batzuek ezarritako arauen eta hartutako erabakien azterketa hutsa egitea.

Noski, tokiko gizarte bakoitzaren demokrazia formal edo autoritarismo maila kontuan hartzeko dimentsioa da. Horrez gain, ordea, beharrezkoa da parte-hartze demokratikoa eta gobernantza modu zabalago batean definitzea. Definizio horiek oinarrian izan behar dute pertsona eta gizatalde orok bere ingurunea eta mundua ulertzeko gaitasuna duela, eta horrekin batera, gai dela erabakitzeko ingurune eta mundu horiek, eta bere burua nola gobernatu. Era berean, definizioen oinarri horretan egon behar du ingurunea eraldatzerako nola kokatu erabakitzeko gaitasunak (Casassas, in Garces, 2019).

Laburki, eredu hegemonikoari erresistentzia- eta ekintza kolektibo-prozesuetatik ikasteko jarraibide metodologikoak proposatu baino lehen, eta hainbat lurralde/tokiko testuingurutan gertatu daitezkeen prozesu eraldatzaileak aberasteko asmoz, eztabaidara zenbait hausnar-

keta kritiko ekartzea proposatzen da: a) demokrazia erlazionala eta delibrazio espazio publikoak, b) aniztasuna eta talde baztertuen inklusioa parte-hartze prozesuetan, c) gaitasun politiko kolektiboak, eta d) tokiko-tasunetik globaltasunari begiratuko dioten beste ikuspegi batzuk artikulatzeko gai izango den instituzionalismo erlazional berri bat.

Demokrazia erlazionala eta delibrazio espazio publikoak

Demokraziaren, parte-hartzearen eta gobernatzaren elementu liberal, sozialista, prozedurazko, erakusgarri, delibrazio, herrikoï eta identitario-kulturalez gain, badira azpimarratu beharreko zenbait go-goeta ekintza kolektiboko prozesuei eta kudeaketa publikoari buruz.

Lurraldeetan botere politiko alternatibo bat eraiki nahi bada politikarekiko urruntasunean, joera autoritarioetan eta eliteen interes funtzionaletara bideratutako gobernantzan arreta gehiegi jartzeak prozesu hori geldiaraz dezake. «Gutxienekoen demokrazia» horiek herritarrak, gai publikoetan interesatuta ez daudela iritzita, ez dituzte kontuan hartzen. Demokrazia horiek oztopo dira elite politiko eta ekonomikoek hartzen dituzten erabakiak zalantzan jartzen ari diren beste prozesu kolektiboak ikusteko. Guztion interesen aldi jokatu zutela zin egin zuten elite demoliberalengan konfiantza izatearen ondorioz, eta herri-sektoreak eta herritarrak publikoa beste modu batzuetara (protagonistak sektore komunitarioak lirakeenak) esploratzeko gaitasuna galtzen ari dira. Inoiz baino garrantzitsuagoa da *'monitoreo' sasi-demokrazietatik birjabetze demokrazietara* igarotzea.

Ekonomiarekin, ingurugiroarekin eta gai sozio-kulturalekin lotutako arazo eta erronkak kasik ez dira eztabaidatzen, eta erabakiak herritarren izenean hartzen dituzte agintariek. Oro har, agintari horiek korporazio handien interesen zerbitzura daude eta ez zaie askorik axola guztien ongizatea. Edozein gizakiren ingurune hurbilean ezin konta ahala dira ekimen komunitario, sozial eta politikoak, estatuaren botere-logikotik kanpo nahiz aurka sortuak, nahikoa zilegitasun lortuz gero, gaitasuna dutenak instituzio formalak beren erabaki edo proposamenak kontua hartzera behartzeko. Proposamen desobeditzaile eta/edo disruptibo hauek dilema izan ohi dute: botere hegemonikoei aurre egin edo adostasun espazioak bilatzen saiatu.

«Gatazka egoeran dauden lurraldeak» izeneko proiektu honetan —eskuartean duzun liburua justifikatzen duena—, tutoretzapeko delibrazio, konfrontazio eta delibrazio espazio publikoaren adibide ego-

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

kiak topa daitezke. Adibide bat izan daiteke, adostasunak porrot egitea, deliberazioa Estatuak inposatu duelako interes ekonomiko handiekin bat eginez, kontsentsu arrazional moduko bat oinarritzat harturik, komunitateari onurak iragarritz. Kasu horien atzean korporazio-interesen defentsa egon ohi da ezkutaturik. Cabo Delgado⁴ zenbait herri birkokatzeke 2015ean egindako herri-galdeketa modu horretako tutorretzapeko deliberazioen adibide izan daiteke.

Bigarren adibideak erakutsi nahi du erauzketa proiektuei aurre egiteko konfrontazio komunitarioak epe labur eta ertainera aldaketa eraldatzailak sortu ohi dituela. Presioa jaistean, ordea, arriskua egoten da kapital handiaren proiektuak berriz ere martxan jartzeko. Cajamarcao inauteri-martxa eta La Colosako urre-meatzeari buruzko herri-galdeketaaren garaipena erakusgarri izan daitezke.⁵

Zailagoa izan ohi da botere publikoen erabakien eta gizartearen aldarrikapen eta erabakiak bat etortzea (Ibarra, 2011; Telleria eta Ahedo, 2015). Gizarte-kolektiboaren dilema aurka egitea edo adostasuna lortzea izaten da. Osera, autoritate publikoen jarrera proposamen kritikoak alde batera uztea edo ez ikusaraztea, kooptazioa, eta ekimen komunitario hauei esanahi berriak ematea; gutxitan erakusten dute elkarlanerako prestutasuna. Zentzu honetan, demokrazia erlazionala formula bat litzateke, zenbait kolektibok botereari egiten dioten presioaz gain, dauden botere-harremanak eraldatzeko beharra proposatzeko. Auzia da, nola gañditu instituzio formalek zehaztutako deliberazio esparru funtzionalak, *statu quo*-a zalantzan jartzeko eta deliberazio espazio demokratikoagoak sortzeko, eta noski, ez edonola. Azken batean, proposamena estatu-instituzioak ulertzeko modu berriak esploratzea da; agintariarik eta agintepean daudenek gai izan behar dute, deliberazio espazio publikoak berdintasunean antolatzeke, ez bakarrik hauteskunde-garaietan nahiz eztabaida mediatikoak eta mobilizazio sozialak daudenean; lurraldeetan herritar orori dagozkien arazoei irtenbidea emateko eta ongizatea zer den kolektiboki erabakitzeko prozesuak antolatzeke.

Erlazionatzeko espazio simetrikoago horiek irekiz gero, aukera gehiago daude, hauteskundeetako gatazken ondoren emaitzak lortzeko, eta emaitza horiek, gobernu formal eta alderdien arteko aliantza onu-

4. Mozambikoko gobernuak eta gas-erauzketa enpresek 2015ean Afungi penintsulako lau herritan bultzatutako galdeketa kasurako, hurrengo bideoa dago ikusgai: <<https://www.youtube.com/watch?v=B5LJJxtG8hE>>

5. La Colosako mehatzeen ustiapena arbuizatzeko galdeketa batean bozkatu zuten Cajamarcao (Tolima) herritarren kasurako, ikusi bideo hau: <<https://www.youtube.com/watch?v=s1BaW2CxBgQ>>

ragarriagoak errazteko. Horretarako, irekitasun nahikoa duten espazio mediatikoak behar dira, lagungarriak izan daitezten eragileen arteko harremanak horizontalagoak izateko. Egoera horiek noizean behin baino ez dira jazotzen, horregatik, garrantzitsua da gizarte-mobilizazioa eta demokrazia parte-hartzailea dauden tokian tokiko espazioetan arreta jartzea. Gizarte-eragile eta eragile kulturalen arteko elkarreraginak, *de facto*, beren gaitasun kolektiboak indartzen laguntzen du. Elkarreragin horiek eta tokiko gobernantza espazioak dira interesatzen zaizkigun deliberazio demokraziaren espazioak, ez derrigor formalak, eragile horien eta gobernu-eragileen arteko elkarrekintza sustatzen dutenak. Horietatik abiatuta eraiki daitezke alternatibak.

Mobilizazio sozialaren lehentasuna aurka egiteko estrategia da, autoritateek komunitatearentzat onuragarriak ez diren proposamenak alde batera utz ditzaten eskatzeko. Mobilizazioak nahikoa zilegitasun lortuz gero, instituzio publikoak mobilizatutako kolektiboekin elkarlanean aritzera eta beren egitasmoak bertan behera uztera behar ditzake. Mobilizazioa arrakastatsua izan dadin, erabateko garrantzia dute gizarte-eragileek eta/edo komunitarioek sustatutako prozesu parte-hartzaileetarako irekitako espazioek. Prozesu horietan, aurretik lankidetzan aritu gabeko eragile askotarikoek elkar ezagutzen dute, balio eta kezka komunak identifikatzen dituzte eta botere publikoen erabakiak zalantzan jartzen dituzten proposamenak egiteko adostasun eta aliantzak sortzen dituzte.

Nekazariak, ingurunearen aldeko mugimenduak eta unibertitateak aldi baterako La Colosa ixtea lortu dute Toliman. Erabakitzeke espazio publikoaren beste adibide bat litzateke Urdaibaiko jantoki osasungarrien Jangurie ekimena.⁶ Familien elkarteak, ikastetxeak, eskualdeko ekoizle eta merkatari txikiak, eta agroekologiaren aldeko ekintzaileak botere publikoak Euskal Herriko saltoki handi eta *catering* enpresa handiei baino mesede egiten ez dien jantoki komunitarioen eredia birplan-teatzea lortu dute.

Aniztasuna eta baztertutako taldeen inklusioa parte-hartze prozesuetan

Ez dago askatasunik, etorkizunaren gainean erabakitzeke gaitasunik ez badago. Nahi dugun etorkizun posiblea definitzen parte-

6. Urdaibaiko eskola-jantokietako ekimenaren kasurako, Jangurie, ikusi <https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=hmDfUFZOdYs>

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

hartzeko, ezinbestekoa da gaur egungo instituzioen eta sistemaren funtzionamendua ezagutzeko, eta aldaketa-prozesuak eta botereguneekin erlazionatzeko modu berriak ulertzeko. Pertsonak subjektu aktiboak izateko, balio eta gaitasun kolektibo jakin batzuk berreskuratu behar dira, eta bazterketa ekonomiko, sozial eta kulturalaren ondorioz parte hartzeko dauden oztopoak gainditu behar dira. Berdintasun politikoa, zentzu liberalean ulertuta, bermea baino, oztopoak da pertsona guztien parte-hartzea ziurtatzeko.

Ordezkaritzarako espazio demokratiko formalek eta askatasun indibidual, zibil eta politikoen berme politiko eta jurisdikzionalak ez dute ziurtatzen komunitate bateko pertsona batek taldeko beste pertsona batek dituen parte-hartzeko aukera berdina izaterik. Praktika demokratikoa ezinezkoa da aukera-berdintasuna sustatzen duen hezkuntza-sistema indartsurik gabe, erabakitze-maila guztietan dimensio deliberatiboa indartu gabe, eta gizatalde babesgabeen inklusiorik gabe. Demokrazia ordezkaritza-prozedura bat eta Legea errespetatzea baino gehiago da, zerikusia du pertsonen duintasunarekin, aniztasunarekin eta antolatutako gizarte baten balioekin (Sen, 2009; Deneulin, 2009).⁷

Deliberazio espazio publiko hauetan parte-hartzea eraldatzailea, askatzailea eta guztiz demokratikoa izan dadin, ezinbestekoa da ikusezin eta erabakiak hartzerakoan baztertuta gelditzen diren gizataldeak partaide sentiaraztea. Kolektiboki ahalduntzeko eta subjektu politikoak eraikitzeko ez da nahikoa zalantzan jartzea elite menderatzaileek parte-hartze politikorako espazioekin egiten duten instrumentalizazioa. Beharrezkoa da egunerokoagoak diren beste zapalkuntza-lerroak kontuan hartzea, sexuarekin, arrazarekin, etniarekin, identitate kulturalare-

7. Egile hauen ustez, abiapuntutzat demokraziaren eta parte-hartzearen ikusmolde normatiboago bat hartu behar da; pertsonak beren etorkizunaren gaineko subjektu aktibo dira, eta ez gizarte-ongizatearen instituzioen subjektu pasibo. Demokrazia eta parte-hartzea gizakiek espazio publikoan eragiteko mekanismoak dira. Parte-hartzea eta askatasun politikoa, berez daude lotuta gizakien existentziarekin, eta horretaz gain, tresna gisa funtsezkoak dira ekimen politikoak sortzeko eta gobernuek beren ardurak hartu eta kontuak eman ditzaten. Gainera, oinarritzakoak dira balioetan hezteko eta beharrak, eskubideak eta betebeharrak zein diren jakiteko. Demokrazia ulertzeko modu konplexuago horretan, arrazoiketa publikoa da demokraziaren eta justiziaren arteko lotura egiteko garrantzitsua, eta parte-hartze politikoa, elkarrizketa eta elkarrekinza publikoa ere oinarritzako elementuak dira.

kin, erlijioarekin, belaunaldi-desberdintasunarekin edo klase sozialarekin lotutakoak adibidez.

Ezberdindu egin behar da herritarrek erabakiak hartzeko guneetan jasaten duten bazterketa orokorra eta tokiko espazio komunitarioetan eta gobernantza-espazioetan parte hartu nahi duten eta zapalkuntza askotarikoek sustengaturiko sistemaren biktima diren subjektu eta kolektiboak. Oso kontuan hartu behar dira, alde batetik, feministek interseksionalitateari buruz egindako ohartarazpenak, eta bestetik, borrokek zapalkuntza anitzak eta/edo diskriminazio askotarikoak⁸ jasaten dituzten pertsonak barne-hartu eta ordezkatu behar dituztela, beti ere, obsesio geldiarazle bihurtu gabe.

Erakundeen eta parte-hartze eta deliberazio prozesuen testuinguru desberdinetan zapalkuntza eta diskriminazio-jarrerak askotarikoak dira eta elkarrri gainjartzen zaizkio. Zenbait pertsonarentzat zaila da beldurraren, lotsaren, denbora-faltaren eta, batez ere, generoa, sexua, arraza, klasea, kultura... dela eta jasaten duten zapalkuntzaren ondorioz, hain zuzen ere, justizia soziala helburu duten zenbait prozesu komunitarioetan sartzea. Lehentasuneko da zapalkuntza hauek jasaten dituzten baztertutako pertsonen entzun eta egoera hau aldatzeko estrategiak martxan jartzea. Desiragarria den etorkizun hori imajinatzeko erronka honetan «taldea egiteko» funtsezkoa da bakoitzaren irizpideetako batzuei eta estatus menderatzailea dutenen gehiegizko protagonismoei muzin egitea, eta «ezer lapurtzeko beldurrik ez izateko ia dena galdu duten horien» erresistentzia eta disidentziak kontuan izatea. Horrek berekin dakar sektore pribilegiatu eta baztertuen arteko aliantzak egitea, guztien arazoak zein diren ikusi, lehentasunak definitu eta «bizi» alternatibak proposatzea. Nolanahi ere, paralisian ez erortzeko, ezin dira ahaztu porroterako aukerak, eta porrotak ikasteko eskaintzen dizkigun aukerak.⁹

-
8. Gai honi buruzko eztabaida feministak interesgarriak dira oso. Zenbait erreferentzia dira: Young (2000, 2005), Fraser eta Honneth (2006), Hill Collins (2017) eta Martínez-Palacios (2017). Elkarrekin ikasitakoak eskertu nahi dizkiet Jone Martínez-Palacios irakasleari eta Hegoako (UPV/EHU) Lankidetzeta eta Hezkuntza Askatzailea masterreko ikasleei.
 9. Artista, akademiko eta ekintzaileen artean Marina Garcések gidatu zuen Aula oberta-n egon ziren eztabaidetatik atera dira baztertutako pertsonak entzuteari buruzko ideia, porrotetik ikasteari buruzkoa eta politika ekintza-eremu gisa ulertzeari buruzkoa. Hurrengo argitalpenean dago jaso: *Humanidades en acción* (Garcés, 2019). Zehazki, Eduard Escoffeten «Generosidad», Ingrid Guardiolaen «Negación», Joana Masóren «Valor», kapituluetan gai hauek sakontzen dituzte.

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

Demokrazia parte-hartzailearen espaziotan dauden diskriminazio-aniztasun eta bazterkeriari gehitu behar zaio, botere menderatzailerik beren jakintza balio duen jakintza bakarra balitz bezala dutela, beren nagusitasuna berretsiz, eta autodefinitzeko eta narrazio berrien bidez azaltzeko gaitasuna eskuratzeko saiakeri zilegitasuna kenduz. Hain zuzen ere, beste mundu posible horiek ulertzeko gakoak bazter-tutako sektoreen eta borroka sozialen erresistentzietan aurkituko ditugu (Santos, 2019). Gure kide Teresa Cunha, Isabel Casimiro, Yolanda Jubeto, Mertxe Larrañaga eta Luísa de Pinho Vallek liburu honetako kapitulu askotan dioten bezala, jakintza eta interpretazio feminista erreferentziala da gaur egungo eredu kapitalista-erausleak sortzen dituen arrakala ikaragarri horiek gainditzeko. Jakintza eta interpretazio feministak emakumeek hainbat eremutan (eremu publikoan, komunitatean, ekonomikoan, lanarekin lotutakoan eta etxean) jasaten duten bereizkeria salatu eta erabakiak hartzeko beren ahalduntze indibidual eta kolektiboa aldarrikatzen du.

Gaitasun politiko kolektiboak

Bizitza gozatu nahi duten gizakiek, bakarka zein taldeka, beren inguruko gatazka eta egitura bidegabeak *eraldatzeko aukera dute*. Liburu honetan askotan aipatzen dira gizakien gaitasunak. Bizitza luzaro bitzitzea, transakzio ekonomikoak egitea eta jarduera politikoetan parte-hartzea liraterke nagusiak.¹⁰ Kapitulu honen xedea azken horiez hitz egitea da, zehazki, dimentsio kolektiboa kontuan hartuta.

Liburu-proiektu honetan gaitasun *politiko* kolektiboetara hurbilketa proposatzen da, eta Alfonso Duboisk hurrengo hauek azpimarratzen ditu: etorkizun sena eta etorkizuna aztertzeko gaitasuna (erresilien-

10. Gaitasun politiko nagusiak egile honek aipatu zituen: Martha Nussbaum (2002). Gizakien gaitasun nagusiei buruzko bere zerrendan ondokoak aipatzen dira: zentzumenak erabiltzeko gaitasuna, irudimena, pentsatzeko eta arrazoitzeko gaitasuna eta gauzak modu gizatiar batean egitekoa (zentzumenen, irudimenaren eta pentsamenduaren gaitasuna); gure bizitzetara buruz kritikoki hausnartzeko gaitasuna (arrazoiketa praktikoaren gaitasuna); besteekin eta besteei laguntzeko bizitzeko gaitasuna eta arraza, sexu-joera, erlijio, kasta, etnia edo jatorri nazionalagatik / nazio-jatorriaren ondoriozko diskriminazioetatik babestu gaitzeen instituzio politiko komunak sortzeko (kidetza-gaitasuna); eta gure bizitzak gidatzen dituzten erabakietan modu eraginkorrean parte hartzeko gaitasuna (ingurunea politikoki kontrolatzeko gaitasuna).

tzia); konprometitzeko eta erakartzeko gaitasuna (botere-harremanak kritikoki aztertzea, konpromisorako eta eragiteko gaitasuna, eta komunikabideak erabiltzea); erlazionatzeko eta babesa lortzeko gaitasuna; koherentiaren eta aniztasunaren artean oreka lortzeko gaitasuna; egokitze eta berritze gaitasuna (ikasketa, autokritika, erabakiak hartu eta kudeatzeko tokiko ezagutzak kontuan hartzea, naturak ezarritako mugak kontuan hartzea); arazo konplexuen aurrean erabakiak hartzeko gaitasuna; eta zereginak egiteko gaitasuna. Beste kapitulu batean, María Oiangurennek, beste hauek ere aipatzen ditu: gogoratzeko gaitasuna (ezagutza kokatutzat ulertua, norberaren izatea eta inguratzeko gaituenaren izatea ezagutzea, hau da, mundua eta gure lurraldea arrazoiarekin eta bihotzarekin gogoratzeko); irudimenerako gaitasuna (hobeto bizitzen lagunduko diguten gauza berriak denbora eta espazioan imajinatzea); eta birsortzeko eta birziklatzeko gaitasuna (klabe soziologiko eta ekologikoan, botere publikoei eginiko proposamen eta eskakizun normatibo horiek praktika politikora eramatea).

Sarreran atzerakada demokratikoa aipatu zen, eta nola kapitalismo demoliberalaren instituzio ekonomiko eta politikoei jendeak sufritzen dituen diskriminazio eta bereizkeriak areagotzen dituen. Jendea gero eta alienatuago dago eta gero eta gogo gutxiago du eragiten dioten erabaki horietan parte hartzeko. Badirudi agintean dauden eliteak gutxi batzuen interesen zerbitzura dauden errealitate hau aldatzeari uko egin diola. Guztiak hain konplexua dirudi, hobe bakoitzak hobe norbera bere kasa bizitzea, esanekoak izatea eta *statu quo* zalantzan ez jartzea. Hain zuzen ere, «Gatazka egoeran dauden Lurraldeak» liburu eta proiektuak arrazoiketa praktikotik norbera jakiteko, ezagutzeko, irudikatze eta birsortzeko gaitasuna berreskuratu nahi du. «Bestea» ez dadila mehatxua izan, baizik eta elkartasunerako aukera, eta berreskuratu ditzagun harreman demokratikoak espazio eta instituzio publiko berrietan, ikuspegiak, prozesu kolektiboak eta bizitzaren hobekuntzak elkarbanatzeko. Edozein ahalduntze, ordezkari politiko eta erabakiak hartzeko sistema ez da zilegi. Hala ere, lurraldean boterea eraikitze ezinbesteko elementuak dira ahalduntze eta lidergo kolektiboa, borondate politiko berria eta norbera jakiteko, ezagutzeko, irudikatze eta birsortzeko elkarrekin egoteko gaitasuna.

Aipatu bezala, ahalduntzeak benetakoa izan behar du, bai pertsonalki, bai kolektiboki. Botere-egituretan parte-hartzea areagotzeko, ezinbestekoa da pertsona orok gizartean zeresana duela ulertzea eta konfiantza izatea bere buruarengan eta, hartutako erabakietan eta egindako ekintzetan. Ahalduntze horretan norbanako horrek aldake-

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

tak egin behar ditu botere-harremanetan, bai etxean, bai komunitatean, baita politikan ere. Ingurunean aldaketak lor ditzake eta lortu behar ditu, eta erabakiak politikoki hartzeko prozesuan eragina izatera iritsi behar du. Bakarkako ahalduntzea, ordea, ez da nahikoa.

Aldaketa egon dadin beharrezkoa da *borondate politikoa* beste modu batera ulertzea, ez identifikatzea elite batzuen borondatearekin. Izan ere, elite horiek herritarrak arau eta erregelen esparru zurrunean kokatzea komeni zaienaren jakitun sentitzen dira. Prozesu politikoe-tan esfortzu kolektiboa egin behar da, eta horrek, «aldaketa egokiak» lortzeko gai den lidergoa eskatzen du. Lidergo hori kolektiboa litzateke, eta askotariko interesak dituzten erakunde, elite eta liderren koalizioek osatua legoke. Gai izango litzateke zurruntasun instituzionala sustengatzen duten ideiak inpugnatu eta ideia horiei zilegitasuna kentzeko, eta proposamen alternatiboak (DLP, 2018) legitimatzeko. Motibatuta dauden liderrak behar dira, balioak, interesak eta ikuspe-gia elkarbanatzen dituztenak, gai direnak prozesu kolektiboak antolatzeko. Prozesu horietan norbanakoak gai izango dira kooperazioaren oztupoak gainditzeko, ideia menderatzaileak zalantzan jar ditzaten elkartzeko eta proposatzen diren alternatibak legitimatzeko. Azken finean, agentzia kolektibo indartsu baten bidez egiturak aldatzeko gai den lidergoa (Fariñas, Peris eta Boni, 2013), egitura sozial eta politikoak zalantzan jarriko dituen aldaketa formal eta informalak eragingo dituen, parte-hartzeko modu berrien bidez eta instituzio-modu berriak eraikiz.

Lurraldeetan botere politikoa eraikitzeko proiektu honetan lantzen ari diren proposamen berrien helburua ez da «gatazka egoeran dagoen lurralde» bakoitzeko konponbide zehatzak eskaintzea, ez bada bertako eragileek bizitza hobere baten alde egiten dituzten borroken errealitateak mahaigaineratzea. Espazio publiko komunak identifikatu, eraiki eta bultzatu behar dira, bertan pentsatzeko gaitasuna duten eragileak batu eta elkarrekin erlazionatzeko, hainbat kolektiboren esfortzuak elkartuko dituzten proiektu komunak sortze aldera, bereziki baztertuenak eta/edo diskriminatuenak dauden kolektiboenak (emakumeak, gazteak, adineko pertsonak, migratzaileak, langabetuak, gutxiengo etniko eta kulturak...). Horretarako, Duboisk bere kapituluan dioen bezala, oinarrizkoak diren hainbat gauza daude, alde batetik, ikuspegi desberdinen arteko topaketa espazio horiek sortzea, talde desberdinen interesak onartzea eta talde horien pentsatzeko eta jokatzeko moduak ulertzea. Bestetik, bertan aritzen diren eragileen eta ingurunearen benetako arazoak zein diren ulertzea, eta azkenik, ulertzea erabakitzeko hainbat gune sortu

daitezkeela eta kontraesanak eragin ditzaketela lehenengoan diagnosti-ko eta helburuei dagokienez.

Instituzionalismo erlazional bat globaltasunari tokikotasunetik begiratzen dioten bestelako ikuspegiak antolatzeko gai dena

Lehenago aipatu da lurraldeetako botere politikoaren artikulazioa ulertzeko kontuan hartu behar direla demokrazia- eta gobernu-maila desberdinak. Ez da nahikoa lurralde bakoitzeko ehundura sozial, poli- tiko eta ekonomikoa nazio- edo mundu-mailako joeren joeretan koka- tzea. Lurraldea benetan bizi espazio gisa ulertuz gero, globaltasuna tokikotasunetik ulertzeko modu berri bat beharko da. Instituzioen per- fekzioa eta Estatuaren eraginkortasun minimoa ez dira lurraldeetako botere politikoari buruzko hurbilketa egiteko baliagarriak zaizkigun gobernantza ulertzeko moduak.

Baliabideak zerga-sistemaren eta Estatuaren deszentralizazio politi- ko eta administratiboaren bidez mobilizatzea bilatzen duten ikuspun- tuak ere ez dira nahikoa gobernantzaren eta tokiko botere politikoaren arteko harremana gaiari heltzeko. Zoritxarrez, ez deszentralizazio poli- tikoak, ez pobretutako herrialdeetako gobernuen zergen gaineko gai- tasunak indartzeak, ez dute lortu ustelkeria, klientelismoa eta enpresa handi transnazioanalak zergetatik libre geratzea eragozterik. Gober- nuak eta bere burokraziak, sistema judizialak eta sozio-ekonomikoak, merkatua eta bere interesak sustatzeko garapen-estrategiak eratzen jarraitzen dute, gizarte-politiko aintzat hartu gabe. Ondorioz, ana- lisia egiterakoan gai publikoei buruzko interesean eta politika publi- koek herritarrei eskainitako zerbitzuetan jarri behar da arreta (Hyden eta Court, 2002). Gaur egungo sistemetan, ez dago horizontaltasunik, ez simetriarik gobernu eta ekonomia-korporazioek duten boterearen eta gizarte zibil eta politikoen dutenaren artean. Ez nazio-mailan, ezta tokiko mailan ere.

Lurraldeetan botere-harreman horiek aldatu nahi badira, ahalegi- na gizarte indartsu, demokratiko eta parte-hartzaileak sortzeari eskaini behar zaio, autoritate legitiimoak eratzeko eta eredu sozio-ekonomikoa modu bidezkoago baterantz bideratzeko gai izango direnak. Azken batean, Estatuaren, Gizartearen eta Merkatuaren artean beste elkarre- ragin mota batzuk behar dira, komunitateek eta/edo tokiko gizarteek boterea berreskura dezaten gaur egungo bi aldetako gobernantzaren aurrean. Izan re, gaur egun enpresa handiek eta estatu-autoritateek

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

erabakitzen dute, eta gizartearen gehiengoa eredu honetan harrapatuta geratzen da, ez duelako hori aldatzeko ez interesik, ez gaitasunik, edo, itxuraz, «pribilegio» batzuen jabe delako.

Neofaxismoaren eta/edo autoritarismo «demokratikoaren» gorakadak sortutako ziurgabetasunak estatu demoliberalen egitura normatibo eta antolatzaileen krisia areagotu du. Agian, egoera hau aukera bat litzateke gizarte-sektoreak eta politiko liberalak konbentzitu eta ikusarazteko azken hamarkadetan sortu dituzten garapenerako politika- eta ekonomia-proposamenek porrot egin dutela, eta beharrezkoak direla pertsonen eta komunitateen interesak erdigunean jartzen dituzten proposamen berri horiek, eta ez kapital handiarenak.

Borrokatetik eta kontrajarritako interesetatik sor daitezkeen instituzionalizazio konplexuak aztertzeko kontzeptu eta logika berrien bilaketa abagunetzat har daitezke lurralde, autoritate eta eskubideak egitura jakin berrietan antolatzeko. Egitura horiek, denborarekin jardun-maila desberdinak eta hobeak lor ditzakete (Sassen, 2006). Globaltasuna tokikotasunetik ikusteko ikuspegi berri hauek eraikitzeko, modu sortzailean eraberritutako kontzeptu eta markoak behar dira, lurralde jakin bateko gizarteek eratutako dituzten proiektu normatiboak aztertzeko, gizakien, norbanakoen eta kolektiboaren ongizatearen alde egiten dutenak. Hurrengo atalean marko berri horretarako gakoak landuko dira.

Lurraldeetako botere-harremanetara hurbiltzeko metodo berriez gain, beste erronka handi bat da nola antolatu gizarte- eta politika-instituzio sendoak antolatutako sektoreak dauden lurralde-testuinguru espezifikoeetan. Sektore horiek botere hegemonikoren aurrean alternatibak proposatuz egiten dioten aurka, eta zail zaie beren erresilientzia adieraztea eta gehiengo sozial gatibua erakartzea.

Egoera hori aldatzeko eta etorkizuneko ikuspegiak zehaztuko diren espazioetan gizarte osoak parte har dezan, arreta hiru gaitan jartzea proposatzen da. Lehenenik eta behin, formulak bilatu behar dira herri-tarrek gai politikoetan interes gehiago izan dezaten eta hainbat eztabaida-mailatan parte har dezaten (ez bakarrik gobernu-maila desberdinetako ordezkarien hautaketan, baizik eta protestetan, eta deliberazio espazio publikoetan). Bigarrenik, hainbat lurralde-eragilek deliberaziorako eta hainbat gaitan adostasuna bilatzeko deliberazio espazio formal eta informalak sustatu behar dira. Eta hirugarrenik, beharrezkoa da baztertutako gizataldeak, eta orokorrean, herritarrak, parte-hartze aktiboago, demokratikoago eta ez hain zaintzapeko batera irekiagoak dauden politika publikoak bultzatzea.

Laburbilduz, gobernantza ulertzeko modu politizatu gabeen aurrean, beharrezkoa da sektore baztertuenen eta tokiko jakintza demokratikoen funtzionamendu politikoa sustatzea, eta eredu erlazional, horizontal eta simetrikoago bat eraikitzea, herritarrek gainerako botere publiko eta eragileekin eztabaidatu dezaten, eta erabakietan eta kudeaketan parte har dezaten, beharrezkoa dela uste dutenetan.

EKONOMIA POLITIKORAKO ETA BAKEAREN ERAIKUNTZARAKO ANALISI-MARKOEI PROPOSAMEN ALTERNATIBOAK

Proposamenek ezin dute itxiak izan. Lurralde batean eragile eta kultura anitzak baldin badaude, balio, sinesmen eta identitate askotari-koak dituztenak, eta lurralde horretako jendearen arazoak konpon-
tzeko gai diren gizarte- eta politika-instituzioak aztertu nahi baditugu, ezin dugu eduki helburutzat konplexutasun guztia kontuan hartuko duten marko analitikoak eraikitzea, eta are gutxiago, ezin dugu pentsatu horien ezarpena unibertsala izango denik. Era labur eta kritikoan garapenerako ekonomia politikoaren eta bakearen eraikuntza-
ren lurralde-analisirako marko nagusiak ezaugarritu ondoren, Gouh eta Wood-en (2004) ardura instituzionalaren matrizea eta ongizate-erregimenak eta Garapenerako Lidergoaren Programa (DLP, 2018) aurkeztuko dira botere politiko alternatiboaren eraikuntza-prozesuen analisia egiteko proposamen gisa. Amaitzeko, beste marko batzuetan esperimentatzeko gako batzuk proposatuko dira, lurraldeetako prozesuak aztertzeko baino, horietan gertatzen diren esperientzietatik ikas-
tea errazteko.

■ Lurralde-analisirako markoei hurbilketa kritikoa

Garapen, demokrazia, gobernantza eta bakearen emaitzak neurtzeko ahalegin gehienak logika interesatuen baitan kokatzen dira. Logika horiek merkatuen interesei eta/edo atzerriko inbertsioen bermeari erantzuten diete edo Agenda 2030aren begiraletza-
eta ebaluazio-logikan eta nazioarteko kooperazioaren garapenaren finantzaketaren logikan daude kokatuta. Merkatuaren ekonomiak be-
har bezala funtziona dezan, atzerriko inbertitzaileek eta enpresa transnasionalek botere publikoen gaitasunari buruzko neurketa eta eba-
luazioak finantzatzen dituzte. Hori dela eta, adierazle nazionalak eta

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

sektorialak dira nagusi, ordea, garapen-prozesuak neurtzen dituzten tresna azpinazionalak ez daude hain garatuta (Bandeira, 2011).

Azpinazional/tokiko mailari dagokionez, agentzia multilateral, gobernu eta GKE gehienek temati jarraitzen dute beren esku-hartzeen emaitza positibo ala negatiboan arabera egiten, marko logikoaren enfokarean bidez. Hala ere, egia da milurteko berria iristearekin, garapen-emaitzak lortzeko esku-hartzeek porrot egin dutenez, eragile askok fokua gizarte hartzaileen borondate politiko eta jarretan jarri dutela. Horrela, arreta gehiago eskaini diete lurralde horietako aldaketa sozio-ekonomiko, politiko eta kulturaletan eragina izan duten kanpoko beste gertaerei eta beste eragile batzuen esku-hartzei. Ekonomia politikoaren eta tokiko bakearen eraikuntzaren esparru hauen baitan, azpimarragarriak suertatzen dira erakunde multilateralek, agentzia bilateralek eta zenbait GKE eta fundazio pribatuk sustatutakoak (ikus bukaerako eranskina).

Ekonomia politikoaren eta bakearen eraikuntzaren analisisien logika honek ezagutza kokatuarekin eta ordezkartzarekin lotutako zenbait dilema metodologiko dakartza. Prozesuetako subjektu politikoaren eta kanpoko eragileen arteko harremanek esku-hartzeak eta garapen-helburuak baldintzatzen dituzte. Izan ere, kanpo-begiradek protagonisten interesak ordezkatzeko, eta neurri batean, interpretatzen dituzte, tutoretza behar bat egongo balitz bezala. Garapenerako ekonomia politikoari eta bakeari buruzko ikerketa hauek tokiko errealitateetara egokitzen saiatzen dira hein batean, nahiz eta ez den argi gelditzen beren neurketak dohaintza-emaile eta beren proiektuentzat diren ala aldaketa-prozesuetako subjektu politikoentzat diren.

Maila azpiestatatalean, mota honetako begirada eta tresna analitikoek gaitasun tekniko, administratibo eta gerentzialetan jartzen dute arreta, garapenaren eta bakearen nazioarteko agenden helburuak bete daitezen, eta ondorioz, ez dituzte nahikoa indartzen tokiko eragileek berentzat nahi duten etorkizunari eta beren lurraldeari buruz erabakitzekeo prozesuak eta gaitasun kolektiboak. Analisisak partzialak dira eta kontraesanak dituzte maila erretorikoan eta maila operatiboan, eta horrek, tokiko populazioak biktimizatu eta eta nazioarteko komunitateari salbatzaile rola esleitzen die (Sanz, 2014). Beste hitz batzuetan, analisi-marko hauek dohaintza-emaileen ekimenen beharretan oinarritzen dira garapenaren eta bakearen arazoetan arreta jartzean, eta alde batera uzten dituzte gizarte bakoitzak dituen zailtasunak (Copestake eta Willians, 2014; Alberdi eta Dubois, 2015).

Erdigunean desiragarria den etorkizuna erabakitzekeo prozesuen neurketa jarritz gero, eta prozesu horiek boterearen egitura, instituzio

eta funtzionamenduak aldatzeko gai badira, ezinbestekoa da ebaluazio-eta neurketa-metodo horiek errotik birplanteatzea. Teknika kualitatibo eta kuantitatiboak diagnostiko narratiboekin konbinatu behar dira, eta erreferentzia normatiboak txertatu gaitasun kolektibo, epistemologia alternatibo, ekonomia feminista eta ekologikoari, botere korporatiboaren alternatibo, instituzionalismo erradikalari eta abarri buruz. Beharrezkoa da ideia, kontzeptu eta tresna berriak garatzea boterearen egitura, instituzio eta funtzionamenduak ulertzeko, baita kompetentzian, gatazkan eta ideia, interes, balore eta lehentasunen deliberazioan boterea nola erabiltzen den ulertzeko (Hudson eta Leftwich, 2014).

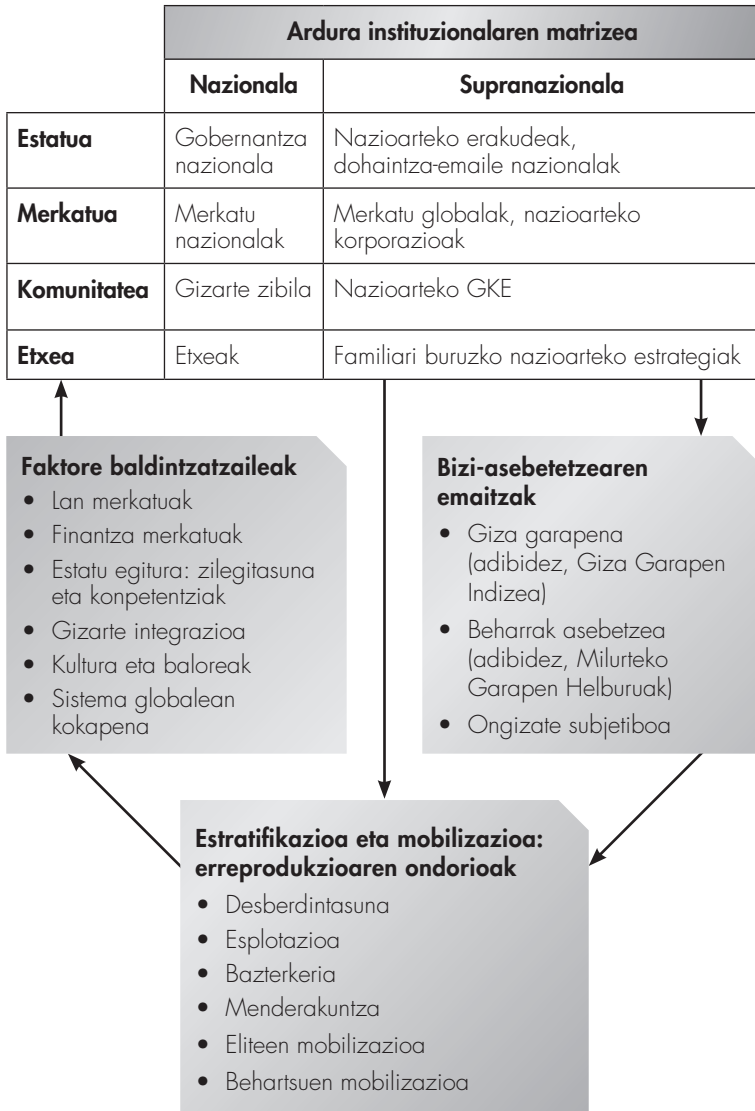
Helburuak prozesu komplexuen analisi-markoak sortzea izan behar du, batetik, lagungarri izateko boterearekin, kolektiboaren eta sistemaren gaitasunekin lotutako aldaketa-prozesuetan, eta bestetik, beren etorkizuna modu parte-hartzaile batean erabakitzeke oinarrian helburu komunak izango dituzten gizarte kohesionatuak sortzeko. Tokiko botereen eraikuntzak lurraldeko subjektu protagonisten berezko ezagutzatik abiatu behar du, eta, beren esperientzia eta beren buruarekiko hausnarketatik abiatuta, ikasketa-esparruak eraiki daitezke, logika kapitalista, arrazista, hetero-patriarkal eta akademikoen eragina indargabetu dadin (Luxán eta Azpiazu, 2018).

■ **Analisi-marko itxiak ez dira baliagarriak: arduraren instituzionalaren matrizeari eta Garapenerako Lidergo Programari erreferentzia laburra**

Nolanahi ere, gorago aipatutakoak horrela izanik ere, analisi-marko askotan ekarpen eta elementu interesgarriak aurki daitezke, lurraldeetako botere politikoari buruzko analisisetan erabilgarriak direnak. Goraipatzeko asmorik gabe, 1. irudian, urte hauetan hainbat prozesutan izandako ikasketa eta laguntzan «Gatazka egoeran dauden lurraldeak» proiektuko taldearen lanaren inspirazio iturri izan diren zenbait tresna aurkeztuko dira.

Gouh eta Wooden (2004) arduraren instituzionalaren eta ongizate-erregimenen matrizeak zenbait gako alternatibo azpimarragarri eskaintzen dizkigu instituzioen arteko harremanak lurralde desberdinetan aurki ditzakegu testuinguru desberdinetara egokituago dagoen modu batean eta modu holistikoagoan ulertzeko. Lurralde bateko botere-harremanak ulertu nahi direnean garrantzitsua da argi adieraztea testuinguru jakin bakoitzeko estatu-, merkatu-, komunitate- eta

1. IRUDIA. **ONGIZATE-ERREGIMENEN EREDUA: ARDURA INSTITUZIONALAREN MATRIZEA**

Iturria: Wooden (2010) moldatua.

familia-instituzioek dituzten ezaugarriak, eta lurralde horretako hainbat eragilek ongizate indibidual eta kolektiboa sortzean duten funtzioa neurtzea.

Hurbilketa neoinstituzionalistek ez bezala, ardura instituzionalaren matrizearen proposamen honek gizataldeei eragiten dien adostasun instituzional politiko eta praktikoen multzoan jartzen du arreta. Hainbat errealitate bereizten ditu, alde batetik, ongizate-maila handia lortu den errealitateak (ongizate-erregimena), bestetik, ofizialak ez diren eragileek komunitatearen ongizatean duten eragina erabakigarria izan den errealitateak (segurtasun informalaren errealitateak), eta azkenik, ez estatuak, ez merkatuak, ez komunitateak, ez etxeak gutxiengo batzuk bermatzeko gai ez direnak (segurtasunik gabeko erregimena). Ondasun eta zerbitzuak eskuratzeko eta/edo erosteko gaitasuna, botere publikoek eskaintzen dituzten zerbitzuetara heltzekoa, sexuan oinarritutako lan-banaketaren arabera antolatutako lan ez-ordaindurako sarbidea, berebiziko garrantzia duten gaiak dira maila instituzional desberdinetan parte-hartzean dauden desberdintasunak aztertu nahi badira. Urdaibai, Tolima eta Cabo Delgado lurralde-boterea aztertzeko kontuan izan behar dira mota honetako proposamen metodologikoak, dimentsio instituzionala, ongizate ekonomikoaren errealitatearekin eta eragileek ondasun komunak eskuratzeko duten gaitasuna kontuan hartzen dutenak.

Gaitasun politiko kolektiboen atalean eraldaketa-prozesuetan lidergo kolektiboek duten garrantzia azpimarratu zen. Garapenerako Lidergo Programak (DLP, 2018), Nazioarteko Laguntzarako Agentzia Australiarrak babestuta eta Gobernu britainiarraren Nazioarteko Garapenerako Sailaren (DFID) Drivers of Change plantamenduan inspiratuta, garapen-prozesuetan tokiko lider eta koalizioek duten egitekoan jartzen du arreta, eta «borondate politikoa» sortzeko duten moduan. Aldaketa positiboak sortzeko prozesu estrategiko, politiko eta kolektiboak jarri behar dira martxan. Horietatik sortuko da aldaketarik nahi ez eta, *statu quo*a mantendu eta gainerako gizarte-taldeak ahalduntzea ekidin nahi duten instituzio eta erregela formal eta informalei aurre egiteko gai den borondate politikoa. Hori horrela izan dadin beharrezkoa da: a) aldaketetan eragiteko motibazioa, baloreak, interesak eta aukerak dituzten norbanakoak; b) desberdinak lankidetzan arituko diren prozesu kolektiboak; eta c) gizarteak berregituratzeko koalizioak, eragina, zilegitasuna eta boterea dutenak. Koalizio hauen indarra eta eraginkortasuna ideia alternatiboen multzo bat legitimizatzen gaitasunaren eta parte-hartzeko gaitasunaren arabera izango da.

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

Lurralde-testuinguru askotan errazagoa da dauden egituretatik baino instituzio ahul eta inprobisatuetatik eragitea aldaketak, helburuak lortzeko ekiteko askatasun gehiago baitute. Aldaketa hauek askotariko krisien, gatazken eta presio sozialen ondorioz soilik gertatzen dira. Gainera, oso garrantzitsua izaten da, aldaketak komunikatzeko era, izan ere, eztabaidagarritzat ez diren gaiak eragiten baitiete, adibidez, balioei, arauak, hierarkiei edo kultur sinismenak. Hori dela eta, aldaketarako beharrezkoak dira tokiko espazioetan garatzen diren koalizio eraginkorrak erraztuko dituzten lidergo eraldatzaileak, bertan beste eragileekin egin daitezkeen ekimenak esploratzeko eta eraldaketa-prozesuetan modu positibo batean lagundu daitezkeen ulertzen saiatzeko. Zentzu honetan, erreferentzia dira DLP lanak.

■ Ekintza kolektiborako ikasketa-esparruak eraikitze bidean

Ez dago, eta ez da asmoa, errealitatea eraldatzea lortzen duten prozesu kolektiboen azterketa-esparru itxirik eskaintzea. Proposamen ireki honek subjektu protagonisten agentzia kolektibotik eta ongizate kolektiboa hobetzeko beren asmotik abiatuz, narratiba desarrollista atzean utzi eta, gizartearen funtzionamendua ulertzen lagundu nahi du, justizian, elkarbizitzan eta ongizate kolektiboan oinarritutako beste bat sortzeko.

Lurraldeetan narratiba berri hauek eraikitzeko, arestian aipatu den moduan, ezinbestekoa da tokiko gizarte bakoitzak proiektu integratzaile eta parte-hartzaileak diseinatu eta horiei ekiteko gaitasuna garatzea. Ildo beretik, funtsezkoa da lurraldeetan dauden ikuspegi desberdinek elkar topatzeko espazioak sortzea, bertan talde desberdinen interesak aitortuak izan daitezkeen. Oinarritzak da toki bakoitzean dauden pentsatzeko eta jokatzeko moduak ulertzea, bertako eragileen eta ingurunearen benetako arazoak zein diren jakitea, eta kontuan edukitzea denbora- eta espazio-maila desberdinak, erlatiboki autonomoak izan daitezkeen erabakigune askotarikoak, baita aldi berean gertatzen diren prozesu inkoherente eta kontraesankorrak ere. Konplexutasun honetan mugitzen lagunduko diguten ikasketa-esparruak eraikitzea da xedea, eta ekintza-kolektiborako bat egiten duten ikuspegiak sortzea (Dubois, 2014).

Cabo Delgado probintzian eta Maputo hirian (Mozambike), Tolima eta Caquetá departamenduetan (Kolonbia) eta Urdaibaiko eskualdean (Euskal Herria) egin diren honek hainbat prozesu-kolektibotan

ari da laguntzen talde hau. Prozesu-kolektibo horiek erronka eta arazoen diagnostikoei buruzkoak, identifikazioari buruzkoak eta plan desarrollista eta megaproiektu kapitalisten alternatibei buruzkoak dira, eta xedea kapitalaren, heteropatriarkatuaren, arrazismoaren eta xenofobiaren logikaren aurka borrokan egiten duten subjektu politikoetatik ikas-teko metodologia berriak bilatzea da. Konplexutasuna argitzeko lagun-garriak diren metodologiak, eta maila desberdinetan eta denbora- eta espazio-mailetan, eta testuinguru inkoherente eta kontraesankorretan nola pentsatu eta jokatu behar den ulertzeko lagun-garriak direnak.

Hona hemen ikasketa-esparru horietan kontuan edukitzeko zenbait gako:

- Tokikoa eta lurraldea ulertzeko moduan bat etorri eta hortik abiatu behar da. Historia, kultura, geografia, baliabide, ezagutza eta instituzioen elkarreragin konplexuak gertatzen diren lurralde edo «tokiko-espazio jakinak» dira. Gizarteek proiektu komunak eraikitzen dituztenak. Gizarte horiek ulertzen dute ez daudela ingurunetik isolatuta, are gehiago, goragoko beste maila batzuekin harremanak izan behar dituztela. Lurraldeak izan behar du globalizazioa beste modu batera nola eraiki pentsatzeko tokia, bidezkoagoa eta giza-tiarragoa izango den globalizazioa. Tokikotasunak lurraldearen eta komunitatearen zentzua berraurkitzeko aukera ematen du.
- Gizakien gaitasunetan konfiantza izan bizi-baldintzak, kolektiboki ezarri eta hobetzeko. Uste osoa izan pertsonengan eta komunitateengan, eta egiten duten bizitzaren transmisio, erreproduktzio eta zaintzan. Ulertu etengabe ari direla askatasuna berreskuratu nahian, eta elkarrekikotasunean oinarriturik, planetaren interdependentsia zaintzen duen emantzipazioaren bila. Ezin da gelditu garai hobeen nostalgian kateaturik, ezta sistema bidegabearen hiperkritikan ere. «Adimen berdintasuna» izango da abiapuntua, hau da, edozeinek duen gaitasuna desikasteko, publikoki jakin eta arrazoitzeko, ikasteko eta ulertzeko, nagusitzen dena zalantzan jartzeko, eta alternatibak eskaintzeko (Garcés, 2019). María Oiangurennek liburu honetan azpimarratzen duen bezala, nihilismoa alde batera utzi eta extraktibismo sinbolikoari aurre egin behar zaio, itxaropenaren epistemologia bate-tik, bizitzak indartu behar dira, gogoratzeko, imajinatzeko eta klabe sozial eta ekologikoan birsortzeko gaitasunaren bidez.
- «Bizitza komunitarioaren egiturak» edo kezka komunak identifikatzeko beharra ahalegin konpartituek estimuluak izan ditzaten. Leku bateko norbanako eta taldeak instituzio formal eta informalen

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

artean aritzen dira, ondare sozialak sustatzen dituztenak beren bizitzak hobetzeko. Bizitza komunitarioaren egiturak beren helburuetatik desbideratzen direnean, norbere hausnarketaren eta norbere esperientziaren bidez bideratzen saiatu behar da (Deneulin eta Stewart, 2002).

- Beste oinarriko zeregin bat lurralde bakoitzean dauden interrelazio-esparruak aztertzea da, objektibitate desberdinak ulertzen saiatzeko. Interes menderatzaileek helburu bakartzat aurkezten dituzte bere ekonomia-garapenaren helburu kapitalista/extraktibistak. Alabaina, lurraldeetan badira beste «objektibitate posizional» batzuk (Sen, 2009), beste helburu eta proposamen batzuk egiten dituzten beste eragile batzuen beste jarrera batzuk, haien artean desberdinak izanda ere, balioetan eta gauzak ikusteko moduetan bat egin dezaketenak. Lurralde eta testuinguru sozio-instituzional eta kulturalaren arabera, lurraldeko eragileen arteko interrelazioak oso desberdinak dira. Horregatik, beharrezkoa da toki bakoitzeko gizarte-egitura, instituzioak, joko-arauak, ingurune ekologikoa eta, ideia eta kultura ulertzea.
- Hegoaldeko epistemologiaren premisek eta horien tresnek boterearen logikak ezartzen duen arrakala (sistemaren partaide zein den eta zein ez den bereizten duena) gainditzeko balio dute. Epistemologia horien tresnak absentzien eta larrialdien soziologia, jakintzen ekologia, kulturarteko itzulpena eta praktikaren artisautza dira. Bereizi egin behar dira lurralde bakoitzean isildutako eta/edo ezabatutako eragile eta jakintzak, eta horien pentsatzeko eta ekiteko gaitasuna. Kulturarteko ziurgabetasuna eta ekimen sortzaile eta irudimen handikoak mundu kapitalista, kolonial eta heteropatriarkal horri aurre egiteko balore eta alde positibotzat ulertu behar dira (Santos, 2014; Cunha eta Santos, 2015).
- Kolektiboari eta ahalduntzeari buruzko ideia feministek joko-arauei eta testuinguru desberdinetako botere-harremani modu kritikoa begiratzeko aukera ematen digute. Hermeneutika feminista eta ordezkartzarik ez duten ahotsak jaso behar dira, eta arreta jarri mugimendu eta praktika feministetan, horiek desberdinkeriei aurre egin, eta emakumeak egoera demokratiko eta instituzional berrietan subjektu politiko eta eragile izatea lortzen baitute (Cunha, 2011; Larrañaga eta Jubeto, 2014).
- Batzuetan, Estatuaren kontrola eta presentzia mugatua den testuinguruetan, ohikoak ez diren gerrak sortzen dira lurraldeetan, inbertsio atzerritarrek eta tokiko elite politikoek, epe laburrean

mozkinak lortzeko, herritarren beldurrean eta etsipenean oinarritutako botere-logika berriak ezartzen dituzte. Zeharkako gobernu pribatuek egiten duten indarkeriaren eta gatazkaren instrumentalizazio politikoak eta praktika neokolonialek lurralde hauetan gertatzen ari dena ulertzen laguntzen dute (Mbembe, 2011). Etsipen-egoera horren aurrean, uste osoa izan behar da botere korporatiboen aurreko alternatibak posible direla, eta horren adibide dira lurrak okupatzea, zerbitzu pribatizatuak berreskuratzea, zerga-saihestearen aurkako borroka edo beste hainbat adibide, eredu jasangarriago baterantz bidea egiteko baliagarriak izaten ari direnak (Fernandez, 2017).

- Kapitulu honetan azpimarratu nahi izan dira, alde batetik, baztertutako taldeen motibazioak eta parte-hartzeak duen garrantzia, bestetik, lidergo komunitarioekin egindako aliantza sortzaileak, aldaketa onuragarriak dakartzatenak, eta azkenik, deliberazio espazio publikoen eraikuntza. (Alberdi, 2016).

Ikertu eta/edo elkar laguntzen duten prozesu hauetatik ikasi nahi bada, militanteek eta ikerketa-taldeek eragile protagonistekin duten interakzioa eta bidean egiten diren aurkikuntzak, kanpotik egiten den esku-hartzea bera baino garrantzitsuagoa dela ulertu behar da. Ahalgina egin behar da toki bakoitzean analisiaren eta ekintzaren arteko integrazioa estuagoa izan dadin, elkarrekin lotura duten arazo- eta gatazka-multzoak lantzeko gaitasun handiagoa lortzeko, eta eredu menderatzailearen alternatiba eta erresistentziak identifikatzeko. Hori da Urdai-bai, Tolima eta Cabo Delgado "lurraldeetan" egin diren azterketetan egiten saiatu direna. Prozesuetan lagundu, deliberazio espazio publikoak ireki edo indartu, egin nahi den hurbilpen-motaren arabera. Arazoen mapaketa, datuen bilketa eta interpretazioa, diskurtsoen analisi kritikoa, edukien analisia, produkzio narratiboa; azken batean, botere politiko alternatiboa eraikitzeko eta lurraldeetatik ikasteko metodologia kritikoak.

BOTERE POLITIKOARI ETA LURRALDEARI BURUZKO BALIABIDEAK

■ Bibliografia

ALBERDI BIDAGUREN, Jokin (2016): *The Political Dimension of Local Human Development: Key Points for the Construction of Alternatives and Cohesive*

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

- Societies*, Bilbo, Hegoa (UPV/EHU). Eskuragarri hemen: <<http://publicaciones.hegoa.ehu.es/es/publications/386>>.
- eta Alfonso DUBOIS (2015): «El proceso de definición colectiva del bienestar, como referencia clave de la dimensión política del desarrollo. Del desarrollismo al desarrollo humano», in M. ENGELKEN-JORGE, M. CORTINA ORIOL eta N. BERGANTIÑOS (argtz.): *Contextos y perspectivas de la democracia. Ensayos en honor a Pedro Ibarra Güell*, Iruña, Pamiela/Universitas, 62-85.
- ALGUACIL, Julio (2005): «Los desafíos del nuevo poder local: la participación como estrategia relacional en el gobierno local», *Polis. Revista Académica de la Universidad Bolivariana*, 12, 1-15. Eskuragarri hemen: <<http://www.dhl.hegoa.ehu.es/recursos/200>>.
- BANDEIRA, Pablo (2011): «El uso de herramientas de medición de calidad de las instituciones públicas en la cooperación internacional», *Revista Globalización, Competitividad y Gobernabilidad (GCG)*, 5 (3), 134-151. Eskuragarri hemen: <<https://gcg.universia.net/article/view/416/uso-herramientas-medicion-la-calidad-las-instituciones-publicas-la-cooperacion-internacional->>.
- COLINO, César, eta Eloísa del PINO (2008): «Democracia participativa en el nivel local. Debates y experiencias en Europa», *Revista Catalana de Dret Públic*, 37, 247-283.
- COPESTAKE, James, eta Richard WILLIAMS (2014): «Political Economy Analysis, Aid Effectiveness and the Art of Development Management», *Development Policy Review*, 32 (1), 133-155.
- COURT, Julius, Goran HYDEN eta Mease KEN (2002): *Assessing Governance: Methodological Challenges*, United Nations University, World Governance Survey (Discussion Paper, 2). Eskuragarri hemen: <<https://www.odi.org/publications/3137-measuring-governance-methodological-challenges>>.
- CUNHA, Teresa (ant.) (2011): *Ensaio pela democracia. Justiça, dignidade e bem-viver*, Porto, Afrontamento.
- eta Boaventura de Sousa SANTOS (ant.) (2015): *Epistemologias do Sul. Aprendizagens globais Sul-Sul, Sul-Norte e Norte-Sul*, Coimbra, Ikerketa Sozialen Zentroa.

- DENEULIN, Séverine (2008): «Beyond Individual Freedom and Agency: Structures of Living Together in Sen's Capability Approach to Development», in S. ALKIRE, F. COMIM eta M. QIZILBASH (argtz.): *The Capability Approach: Concepts, Measures and Application*, Cambridge, Cambridge University.
- (2009): «Democracy and Political Participation», in Séverine DENEULIN eta Lila SHAHANI (argtz.): *An Introduction to the Human Development and Capability Approach. Freedom and Agency*, Ottawa, IDCR, 185-206.
- (2014): *Wellbeing, Justice and Development Ethics*, Londres, Routledge.
- eta Frances STEWART (2002): «Amartya Sen's Contribution to Development Thinking», *Studies in Comparative International Development*, 37 (2), 61-70.
- DLP (GARAPENERAKO LIDERGO PROGRAMA) (2018): *Inside the Black Box of Political Will: 10 Years of Findings from Developmental Leadership Program*, Australian Aid, 2018ko otsaila. Eskuragarri hemen: <<https://www.dlprog.org/publications/research-papers/inside-the-black-box-of-political-will-10-years-of-findings-from-the-developmental-leadership-program>>.
- DUBOIS, Alfonso (2014): *Marco teórico y metodológico del Desarrollo Humano Local*, Bilbo, HeGoa (UPV/EHU). Eskuragarri hemen: <http://publicaciones.hegoa.ehu.es/uploads/pdfs/260/Marco_teorico_DHL_%28CASTELLANO-EUSKERA%29.pdf?1488539825>.
- FARIÑAS, Sarai, Jordi PERIS eta Alejandra BONI (2013): *El enfoque almanario como catalizador para el desarrollo de las capacidades colectivas y el fortalecimiento de la agencia fuerte. Estudio de caso en el contexto indígena de Sipacapa, Guatemala*. Unibertsitatea eta Garapenerako Lankidetzeta VI. Biltzarrean aurkeztutako komunikazioa, Valentzia, 2013ko apirila.
- FERNÁNDEZ ORTIZ DE ZÁRATE, Gonzalo (2017): *Alternativas al poder corporativo*, Bartzelona, Icaria.
- FRASER, N., eta A. HONNETH (2006): *¿Redistribución o reconocimiento? Un debate político-filosófico*, Coruña, Morata.

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

- GARCÉS, Marina, eta hainbat egile. (2019): *Humanidades en acción. Un proyecto dirigido por Marina Garcés*, Barcelona, El Rayo Verde.
- GOUGH, Ian, eta Geof WOOD (2004): *Welfare Regimes: Linking Social Policy to Social Development*, Centre for Development Studies/ University of Bath. Eskuragarri hemen: <<http://people.bath.ac.uk/hssgdw/wood-gough.pdf>>.
- HA-JOON, Chang (2006): «La relación entre las instituciones y el desarrollo económico. Problemas teóricos claves», *Revista de Economía Internacional*, 8 (14), 125-136. Eskuragarri hemen: <<https://www.economiainstitutional.com/pdf/No14/hchang14.pdf>>.
- HILL COLLINS, P. (2017): «The Difference That Power Makes: Intersectionality and Participatory Democracy», *Revista de Investigaciones Feministas*, 8 (1), 19-39.
- HUDSON, David, eta Adrian LEFTWICH (2014): From Political Economy to Political Analysis Developmental Leadership Program (DLP) (Research Paper, 25). Eskuragarri hemen: <<https://www.dlprog.org/publications/research-papers/from-political-economy-to-political-analysis>>.
- HYDEN, Goran, eta Julius COURT (2002): *Governance and Development*, New York, United Nations University (World Governance Survey Discussion Paper, 1).
- IBARRA, Pedro (2011): *Democracia relacional*, Madril, CEPC.
- LARRAÑAGA, Mertxe, eta Yolanda JUBETO (2014): *El desarrollo humano local desde la equidad de género. Un proceso en construcción*, Bilbo, Hegoa (UPV/EHU). Eskuragarri hemen: <<http://publicaciones.hegoa.ehu.es/publications/312>>.
- LÓPEZ CASTELLANO, Fernando (2012): «Economía política del desarrollo, Análisis poscolonial y “malos samaritanos”», *Revista Problemas del Desarrollo*, 169 (43), apirila-uztaila, 27-50. Eskuragarri hemen: <<http://www.revistas.unam.mx/index.php/pde/article/view/30748>>.

- LUXÁN, Marta, eta Jokin ASPIAZU (2018): *Metodologías de Investigación Feminista*, UPV/EHU. Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerako Masterra, III. modulua: Berdintasuna esartzeko metodologia. Eskuragarri hemen: <<https://www.ehu.es/es/web/zuzenbide/gzkj-baliabide-materialak>>.
- MARTÍNEZ-PALACIOS, J. (2017): «Exclusión, profundización democrática e interseccionalidad», *Revista de Investigaciones Feministas*, 8 (1), 53-71.
- MBEMBE, Achile (2011): *Necropolítica*, Santa Cruz de Tenerife, Melusina.
- NUSSBAUM, Martha C. (2002): *Mujeres y el Desarrollo Humano. El enfoque de las capacidades*, Bartzelona, Herder.
- PISARELLO, Gerardo (2014): *Procesos constituyentes. Caminos para la ruptura democrática*, Madril, Trotta.
- SANTOS, Boaventura de Sousa (2014): *Epistemologías del Sur (Perspectivas)*, Madril, Akal.
- (2019): *El fin del imperio cognitivo. La afirmación de las epistemologías del Sur*, Madril, Trotta.
- SANZ, Eneko (2014): *Un análisis narrativo de los planes estratégicos para la consolidación de la paz*. Dotoretza tesia, Bartzelonako Unibertsitate Autonomoa (UAB).
- SASSEN, Saskia (2006): «Hacia una proliferación de ensamblajes especializados del territorio, autoridad y derechos», *Cuadernos del Cendes*, 23 (62), 95-112.
- SEN, Amartya (2009): *The Idea of Justice*, Massachusetts, The Belknap Press of Harvard University Press.
- TELLERÍA, Imanol, eta Igor AHEDO (2015): «“Sí se puede”. Modelos de democracia y profundización de los espacios públicos deliberativos», in M. ENGELKEN-JORGE, M. CORTINA ORIOL eta N. BERGANTINOS (argtz.): *Contextos y perspectivas de la democracia. Ensayos en honor a Pedro Ibarra Güell*, Iruña, Pamiela/Universitas, 155-179.

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

- WHITE, Sarah C. (2001): «Despolitizando el desarrollo: los usos y abusos de la participación», in INTERMÓN OXFAM: *Desarrollo, Organizaciones No Gubernamentales y Sociedad Civil*, 158-172.
- WOOD, Geoffrey D. (2010): *Regímenes de bienestar: problemáticas y fortalezas en la búsqueda de la satisfacción vital de las personas*, Bilbo, Hegoa (UPV/EHU) (Cuadernos de Trabajo de Hegoa, 53). Eskuragarri hemen: <<https://www.ehu.es/ojs/index.php/hegoa/article/view/10591>>.
- YOUNG, I. M. (2000): *Inclusion and Democracy*, Oxford, Oxford University Press.
- (2005): «Structural Injustice and the Politics of Difference», in Emily GRABHAM et al.: *Intersectionality and Beyond*, Arts and Humanities Research Center for LG&S.
- ZIZEK, Slavoj (2016): *La nueva lucha de clases. Los refugiados y el terror*, Bartzelona, Anagrama.

■ Web baliabideak

- ALBERDI BIDAGUREN, Jokin (2014): *Aspectos socio-políticos del Desarrollo Humano Local: Nuevas claves de análisis para la participación democrática y las interacciones público-privadas*. Bilbo, Hegoa (UPV/EHU). Eskuragarri hemen: <<http://publicaciones.hegoa.ehu.es/es/publications/313>>.
- DLP (GARAPENERAKO LIDERGO PROGRAMA) (2018): *Inside the Black Box of Political Will: 10 Years of Findings from Developmental Leadership Program*, Australian Aid, 2018ko otsaila. Eskuragarri hemen: <<https://www.dlprog.org/publications/research-papers/inside-the-black-box-of-political-will-10-years-of-findings-from-the-developmental-leadership-program>>.
- ON-LINE PRESTAKUNTZA: 6. modulua. «Claves para la construcción de sociedades cohesionadas». MOOC-Miriadax ikastaroa: «Desarrollo Humano Local: bases para una propuesta alternativa». Eskuragarri hemen: <<https://miriadax.net/web/desarrollo-humano-local-bases-para-una-propuesta-alternativa>>.

ERANSKINA

■ **Garapenerako eta bakearen tokiko eraikuntzarako ekonomia politikoaren marko esanguratsuenak**

Eranskin honetan garapenerako eta bakearen tokiko eraikuntzarako ekonomia politikoaren marko batzuen erreferentziak biltzen dira. Testuan zehar ia denei egiten zaie kritika, beren partzialtasunagatik, eraginkortasun eskasagatik eta, lurraldeetako auzi garrantzitsuenen interesak kontuan hartu gabe, nazioarteko komunitateek sustatutako iniziatiben zerbitzura egotegatik. Hala eta guztiz ere, irakaspenak ere aurki daitezke haictan, lurraldeetako garapen-prozesuen dimentsio politikoari buruzko jakintzei dagokionean, eraikitzaile suerta daitezkeenak.

Nazio Batuen Garapen Programa (NBGP): «Azterketa praktikoa eta etorkizuneko eszenatokien proiektua»

https://www.undp.org/content/dam/undp/library/Democratic%20Governance/OGC/UNDP_Institutional%20and%20Context%20Analysis.pdf

Herialde-programei eta NBGPren bulegoen proiektuei aholkua emateko testuinguru- eta instituzio- azterketak dira. Metodologia honek arreta jartzen du botere harremanen aldaketetan eta sustapen-sistemetan, bezero-harremanetan eta sektore boteretsuenekiko leialtasun-harremanetan, baliabideen kontrolean, interes ezberdinen ugaritasun eta kontraesanetan, eta gizarte jakinetako erakundeetako formaltasun eta informaltasunari dagozkion mugetan.

Munduko Bankua (MB): « Pobreziaren eta inpaktu sozialaren azterketa»

<http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/poverty-and-social-impact-analysis-psia>

Erreforma politikoez populazioaren talde ezberdinen, bereziki sektore pobreenen eta zaugarrienen, ongizatean dituzten eragin bantatzaile eta sozialak ebaluatzen dituen ikuspegia da.

Herbehereetako Kanpo Arazoetako Ministerioa:

«Gobernantza estrategikoaren eta ustelkeriaren azterketa»

<https://europa.eu/capacity4dev/governance/document/framework-strategic-governance-and-corruption-analysis-sgaca-designing-strategic-responses->

5. BOTERE POLITIKOA ERAIKITZEN. GATAZKA EGOERAN DAUDEN...

Gobernantzaren eta ustelkeriaren azterketarako estrategia honek (SGACA) gida praktikoa dakar, herrialde-bazkide bakoitzean elementu horien azterketa egiteko. Tresna batzuk ditu (Track Record metodoa eta Hainbat Urtetarako Plan Estrategiko bat) eta haien bidez testuinguru jakinetako gobernantzaren aspektu formal eta informalen eskaner azkar bat egin daiteke

NBGP: «Ikuspegi integratu bat gizarte inklusiboak eratzeko eta bakea mantentzeko, gobernantza demokratikoaren eta gatazken saihaspenaren bidez»

https://www.undp.org/content/dam/undp/library/Democratic%20Governance/UNDP-GOVERNANCE%20AND%20PEACEBUILDING_final.pdf

Bake-operazioen eta 2030 Agendaren ebaluazioek NBGP bideratu dute gobernagarritasun demokratikoari, gatazken prebentzioari eta bakea bermatzeko bitartekotzari buruzko plan estrategikoak egitera. Ikuspegi honek oinarrian ditu Zuzenbide Estatu demokratikoaren, prozesu politiko-instituzionalen eta gatazken prebentzioaren azterketa. Helburua jendearen itxaropena islatuko duten kontratu sozialen bermakuntzan eragitea da, eta baita estatuko eta estatuz gaindiko instituzioen gaitasunak indartzen laguntzea ere.

Nazio Batuen Erakundea (NBE) eta Munduko Bankua: «Bakerako bideak: gatazka bortitzak ekiditeko ikuspegi inklusiboak»

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/28337>

Nazio Batuek eta Munduko Bankuak garapen prozesuetako gatazkek saihesteko azterketa bateratuak egiten ari dira, indarkeria ekiditeko diplomazia, bitartekaritza, segurtasuna eta bestelako tresnak hobeto koordinatuz. Praktika on batzuen esperientzia baliatuz, erakundeak eta bakea ekar dezaketen elementuak berrikusten dituzte. Erantzukizun nagusia duen Estatuaz gain, ikuspegi honek gizarte zibilaren, sektore pribatuaren eta eskualdeko eta nazioarteko erakundeen inplikazioa sustatzen du. Bere ahaleginak emakumeak eta gazteak erabakiak hartzera eta haien nahiak betetzen dituzten politika publikoetan parte hartzera bideratzen ditu.

Ekonomia Lankidetzeta eta Garapenerako Antolakundea (ELGA): «Jarraibideak bake prozesuei ematen zaien nazioarteko babesa hobetzeko»

https://www.oecd-ilibrary.org/development/international-support-to-peace-processes_9789264179844-en

Gomendioak biltzen ditu Nazioarteko Komunitateak bake-prozesuei emandako babesaren kalitatea hobetzeko. Gatazka biolentoen azterketa sakon bat proposatzen du: gatazken ezaugarriena, bake-prozesuen arrakasta edo porrota baldintzatzen duten faktoreena, kooperazioaren indargune eta ahulguneena.

Bakearen bermakuntzarako eta Estatuaren eraikuntzarako nazioarteko elkarrizketa (IDPS): «Konpromisorako akordio berria Estatu ahuletan»

<https://www.pbsbdialogue.org/en/new-deal/about-new-deal/>

Busanen (Koreako Errepublikak) egin zen 2011ko Laguntzaren Eraginkortasunari buruzko Goi Mailako 4. Foroan Akordio bat sinatu zen gatazka egoeran zeuden Estatu ahulen eta sozietate zibilen artean. G-7a osatzen duten gobernuak Estatuaren eraikuntzaren eta bake-prozesuen alde egiteko konpromisoa hartu zuten; legitimazio politikoaren, justiziaren, segurtasunaren, onarpenaren, zerbitzuen eta oinarri ekonomikoen bidez.

Gatazkei Irtenbide Konstruktiboa emateko Zentro Afrikarra (ACCORD): «Politika eta praktikaren laburpenak»

<https://www.accord.org.za/publications/ppb/>

ACCORDen «Policy & Brief» izeneko sail honek gomendio labur, zehatz eta ulergarriak ematen dizkie politikari eta profesionalei. Helburua gatazkei irtenbide baketsua ematea da eta horretarako tresna elkarrizketa da. Argitalpen bakoitza ikerketa eta metodologia zehatzen jardunaldi tematikoetan edota landa-ikerketan oinarrituta dago.

Gobernu Britainiarraren Nazioarteko Garapenerako Saila (DFID): «Aldaketaren sustatzaileak»

<https://www.odi.org/publications/5399-mapping-political-context-drivers-change>

Drivers of Change DFIDek garaturiko ikuspegi bat da herrialdeen marko politikoen eta garapenerako erakundeen operazioen arteko zubi-lan faltari aurre egiteko. Faktore ekonomiko, sozial eta politikoen elkarrekintzan jartzen du fokua, izan ere, faktore hauek zaildu edo erraztu egin dezakete pobrezia murrizteko prozesua. Horretarako arreta jartzen du kasu partikular bakoitzaren ezaugarri berezietan, testu-guru historiko-politikoan eta borondate politikoan.

DFID: «Gizarte eta Estatu baketsuen eraikuntzaren ikuspegia»

<https://www.gov.uk/government/publications/building-peaceful-states-and-societies-a-dfid-practice-paper>

Ikuspegi integratu berri bat da: Estatuaren eraikuntza eta bakea bermatzea jartzen ditu gobernuko garapenerako agentzien lanaren erdigunean. Gatazken kausa eta ondorioak aztertzen ditu eta baita ahultasunak ere. Horrez gain, akordio eta prozesu politiko inklusiboen alde egiten du, estatuaren oinarritzko funtzioak bete daitezen egiten du lan, eta jendearen itxaropenari erantzuna ematen saiatzen du.

Garapenerako Nazioarteko Kooperazioaren Suediako Agentzia (SIDA): «Boterearen azterketa»

https://www.sida.se/contentassets/83f0232c5404440082c9762ba3107d55/power-analysis-a-practical-guide_3704.pdf

Gida honek botereari buruzko jakintza-akademikoak eta agentzia suediar honek dituen ekintza onak bateratzen ditu. 2030 Agendaren pobrezia murrizteko helburua betetzeko, ekonomia politikoaren eta botere-harreman asimetrikoen azterketen konbinazio bat proposatzen du. Horrez, botere informalaren, haren arauen eta egituren mapa egiten du, populazio protagonistek ongizaterako duten sarbidea birbanatzeko ikuspegitik.

